

В.В. Хареба, доктор с.-г. наук, член-кор. НААН,
Національна академія аграрних наук України,
О.В. Хареба, кандидат с.-г. наук,
О.В. Позняк, мол. науковий співробітник,
Дослідна станція «Маяк» ІОБ НААН

ПОПОВНЕННЯ РИНКУ СОРТІВ ОВОЧЕВИХ РОСЛИН УКРАЇНИ: ВАСИЛЬКИ СПРАВЖНІ (OSIMUM BASILICUM L.)

Висвітлено результати селекційної роботи по створенню вітчизняних сортів васильків справжніх – Перекотиполе, Рутан і Сяйво, приведені їх морфолого-біометрична та господарська характеристики.

Ключові слова: васильки справжні, селекція, індивідуально-масовий добір, сорт

Вступ. Васильки справжні (*Ocimum basilicum* L.) – однорічна трав'яниста рослина родини Ясноткові (*Lamiaceae*). У вітчизняному овочівництві рослина частіше зустрічається під назвою «базилік». Васильки справжні входить до складу пряних сумішей, які заміняють чорний перець, а також спеціальні ароматичні композиції. Сировину використовують у свіжому і висушеному виглядах. Це одна з найдавніших пряностей національних кухонь країн Закавказзя і Середньої Азії. Рослину використовують у консервній промисловості для ароматизації маринадів і томатних соусів, а також у м'ясній промисловості. Додають її у страви із баранини, яловичини, субпродуктів, курятини та у фарші. Широкий спектр використання васильків справжніх у маринадах та соліннях, зокрема, при солінні томатів, огірків, патисонів, білих грибів; при квашенні капусти, маринуванні баклажанів та перцю. Васильки справжні добре поєднуються з іншими пряно-смаковими рослинами: з розмарином (суміш набуває перцевого аромату), чабром садовим (підсилює гостроту страв), майораном, петрушкою, коріандром, м'ятою, полином-естрагоном [4-6].

Зважаючи на популярність рослини і недостатній її сортимент в Україні, на Дослідній станції «Маяк» Інституту овочівництва і баштанництва НААН проведено селекційну роботу по створенню сортів васильків справжніх, адаптованих до умов вирощування у відкритому ґрунті в зонах Лісостепу і Полісся України.

© Хареба В.В., Хареба О.В., Позняк О.В., 2012.

Мета досліджень: створити сорти васильків справжніх з високою урожайністю зеленої маси, ароматичністю, декоративністю, відносною стійкістю до найбільш шкідливих хвороб, адаптовані до умов Лісостепу і Полісся України.

Методика досліджень. Об'єкт досліджень: селекція васильків справжніх. Предмет досліджень: колекційні сортозразки, екоформи місцевого походження, селекційний матеріал. Селекційну роботу проведено на дослідному полі Дослідної станції «Маяк» ІОБ НААН (с. Бакланово Ніжинського району Чернігівської області) відповідно до загальноприйнятих методичних рекомендацій з урахуванням біологічних особливостей виду [7, 8].

Результати досліджень. У результаті проведеної селекційної роботи створено і внесено до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, конкурентноздатні сорти Перекотиполе [1], Рутан [2] і Сяйво [3].

Сорт Перекотиполе створено методом індивідуально-масового добору з місцевої популяції Чернігівської області – № 1 (186). Сорт середньостиглий, від масових сходів до цвітіння минає 76-79 діб, до дозрівання насіння – 154-160 діб. Урожайність зелені у фазу масового цвітіння 27-30 т/га, маса однієї рослини – 280-300 г. Форма куща напівпрямостійка, зімкнена, кулеподібна. Рослина дуже сильно облистнена, з великою кількістю гілок 2 і 3-го порядків. Діаметр куща 44,8 см, висота – 42,9 см, товщина стебла – 0,7-0,9 см, висота прикріплення нижніх гілок становить 1,0 см. Кількість гілок 1-го порядку – 11,3. Листок яйцеподібний, цілокрай, темно-зелений, з антоціановими прожилками. Довжина черешка – 1,9 см, листка – 3,7 см, ширина листка – 1,9 см. Кількість суцвіть на рослині становить 140-200 шт.; довжина їх – 20 см, кількість кілець у суцвітті – 10-22. Квітки світло-рожеві, діаметром 5-6 мм. Насіння чорне, маса 1000 шт. – 1,0 г.

Сорт Рутан створено методом індивідуально-масового добору з популяції походженням із Луганської області. Ранньостиглий, від масових сходів до цвітіння – 70-73 доби, до дозрівання насіння – 152-155 діб. Урожайність зелені у фазу масового цвітіння – 31-40 т/га, маса однієї рослини – 320-410 г. Кущ напіврозлогий, густо облистнений, діаметром 48,4 см, висотою 50,6 см. Товщина стебла – 1,1-1,2 см, висота прикріплення нижніх гілок – 1,0 см. Кількість гілок 1-го порядку – 13,1. Листок яйцевидний, слабозубчастий, зеленого забарвлення, без проявів антоціану. Довжина черешка – 1,5 см, листка – 5,7 см, ширина листка – 3,5 см. Кількість суцвіть – 120-160 штук, довжина суцвіття – 18,1 см, кількість кілець у суцвітті – 15-19. Квітки білі, діаметром 6,5-8,0 мм. Насіння чорне, маса 1000 шт. – 1,6-1,8 г.

Сорт Сяйво створено методом індивідуально-масового добору із гібридної популяції, одержаної від вільного переzapилення форм, відселектованих із місцевих популяцій Чернігівської області. Сорт середньостиглий, від масових сходів до цвітіння – 78-82 доби, до дозрівання насіння – 155-161 доба. Урожайність зелені у фазу масового цвітіння – 25-26 т/га, маса однієї рослини – 260-300 г. Куш напівпрямостійкий, облистнений вище середньої, діаметр – 46,2 см, висота – 55,5 см. Товщина стебла – 1,3 см, висота прикріплення нижніх гілок – 2,5 см. Кількість гілок 1-го порядку - 13,9. Листок яйцевидний, край середньозубчастий, темно-зелений, з яскравим антоціаном, довжиною 4,9 см, шириною 2,5 см, довжина черешка – 2,3 см. Кількість суцвіть на рослині – 118-142 штуки, середня довжина суцвіття – 13,9 см, кількість кілець у суцвітті – 18-22. Квітки світло-фіолетові, розміром 5,5-6,5 мм. Насіння чорне, маса 1000 шт. – 1,3-1,4 г.

Нові сорти васильків справжніх внесено до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, з 2004 р. та впроваджуються у виробництво. Сфери освоєння: сільськогосподарські підприємства різних форм власності і господарювання, приватний сектор.

Висновки. У результаті проведеної селекційної роботи на ДС «Маяк» ІОБ НААН створено конкурентноздатні сорти васильків справжніх Перекотиполе, Рутан і Сяйво, які вирізняються високою урожайністю зеленої маси, стійкістю до біо,- та абіотичних чинників, скоростиглістю, декоративністю, придатні для механізованого вирощування.

Бібліографія.

1. Васильки справжні (*Ocimum basilicum* L.) Перекотиполе: Свідectво про авторство на сорт рослин № 0485. Україна / Позняк О.В., Кривець Д.О., Хареба В.В.- Заявка № 01340001.
2. Васильки справжні (*Ocimum basilicum* L.) Рутан: Свідectво про авторство на сорт рослин № 0491. Україна / Позняк О.В., Кривець Д.О., Хареба В.В.- Заявка № 01340002.
3. Васильки справжні (*Ocimum basilicum* L.) Сяйво: Свідectво про авторство на сорт рослин № 0486. Україна / Позняк О.В., Кривець Д.О., Горова Т.К.- Заявка № 01340003.
4. Володарська А.Т. Вітаміни на грядці // А.Т. Володарська, М.О. Склярєвський.- К.: «Урожай», 1989.- С. 75-77.
5. Дудченко Л.Г. Пряно-ароматические и пряно-вкусовые растения // Л.Г. Дудченко, А.С. Козьяков, В.В. Кривенко.- К.: Наукова думка, 1989.- С. 20-22.

6. Машанов В.И. Пряно-ароматические растения // В.И. Машанов, А.А. Покровский.- М.: ВО «Агропромиздат», 1991.- С. 11-13.

7. Методика дослідної справи в овочівництві і баштанництві // [За ред. Г.Л. Бондаренка і К.І. Яковенка].- Харків: Основа, 2001.- 369 с.

8. Сучасні методи селекції овочевих і баштанних культур // [За ред. Т.К. Горової і К.І. Яковенка].- Харків, 2001.- 644 с.

В.В. Хареба, Е.В. Хареба, А.В. Позняк Пополнение рынка сортов овощных растений Украины: базилик огородный (*Ocimum basilicum* L.).

Резюме. Изложены результаты селекционной работы по созданию отечественных сортов базилика огородного – Перекатиполье, Рутан и Сяйво, приведены их морфолого-биометрическая и хозяйственная характеристики.

V.V. Hareba, E.V. Hareba, A.V. Poznyak

Addition to the market of sorts of vegetable plants of Ukraine: basil garden (*Ocimum basilicum* L.).

Summary. Have presented the results of a breeding domestic varieties of basil horticultural - Perekatipole, Rutan and Syayvo, their morphological, biometric and economic characteristics are presented.